

UDK:

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16969731>

ZAMONAVIY PEDAGOGNING KASBIY MAHORATI VA IMIDJI
PROFESSIONAL SKILLS AND IMAGE OF A MODERN TEACHER
ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ НАВЫКИ И ОБРАЗ СОВРЕМЕННОГО
УЧИТЕЛЯ

Qo'ldoshev Vohidjon Mirzoxidjon o'g'li

Toshkent viloyati Yangiyo'l shahar 2-son Politexnikumi tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya.

Pedagogika jamiyatning rivojlanish qonun-qoidalariga tayangan holda taraqqiy etadi. Bugungi kunda esa ana shu jarayon avj pallasiga chiqmoqqa. Xususan, huquqiy davlat barpo etish yo'lida amalga oshirilayotgan ishlar, milliy ong kun sayin yuksalayotganidan dalolat beradi. Inson ongi taraqqiy etmas ekan, ijtimoiy hayot jabhalarida hech bir o'zgarish sezilmaydi. Modomiki, zamon jadal sur'atlarda o'zgarayotibdimi, demak, pedagogika ham shu o'zgarishlarga hamohang bo'lmog'i darkor. Ushbu maqolada pedagogning ta'lim-tarbiya jarayonidagi vazifasi, shuningdek pedagogning umumiy va kasbiy madaniyati ilmiy jihatdan tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: *pedagogika, ta'lim, pedagogik mahorat, nutq madaniyati, shaxsiy fazilat, barkamol avlod, tarbiya.*

Abstract.

Pedagogy develops based on the laws and rules of development of society. Today, this process is reaching its peak. In particular, the work being carried out to establish a legal state indicates that national consciousness is growing day by day. If human consciousness does not develop, no changes will be noticeable in the spheres of social life. Since times are changing rapidly, it follows that pedagogy must also keep pace with these changes. This article scientifically examines the role of the teacher in the educational process, as well as the general and professional culture of the teacher.

Keywords: *pedagogy, education, pedagogical skills, speech culture, personal virtue, harmonious generation, upbringing.*

Аннотация.

Педагогика развивается на основе законов и правил развития общества. Сегодня этот процесс достигает своего пика. В частности, проводимая работа по становлению правового государства свидетельствует о том, что национальное самосознание растет с каждым днем. Если человеческое самосознание не будет развиваться, то никаких изменений в сферах общественной жизни не будет заметно. Поскольку времена стремительно меняются, то и педагогика должна идти в ногу с этими изменениями. В данной статье научно рассматривается роль учителя в образовательном процессе, а также общая и профессиональная культура учителя.

Ключевые слова: педагогика, образование, педагогическое мастерство, речевая культура, личная добродетель, гармоничное поколение, воспитание.

KIRISH

Kadrlar tayyorlash milliy dasturining maqsadi – ta’lim sohasini tubdan isloh qilish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma’naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash Milliy tizimini yaratishdir. Dunyoga yangi ko‘z

bilan qaraydigan, uddaburon, ishning ko‘zini biluvchi, buyuk kelajagimiz poydevorini quruvchi va yuksaltiruvchi mutaxassis kadrlarni tayyorlash, respublikamiz pedagoglari oldida turgan eng muhim va mas’uliyatli vazifadir.

Pedagog ixtisosligini tanlagan har bir inson kimlarni o‘qitayotgan va tarbiyalayotganligi uchun o‘ziga javobgarlikni oladi. U o‘zining kasbiy tayyorgarligiga javob berish bilan birga pedagog, o‘qituvchi, tarbiyachi, muallim bo‘lish xukukiga ega bo‘lishi uchun juda ko‘plab majburiyatlarni olishi zarur.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYA

Insonning ijtimoiy mohiyatini jamiyat talabiga mos ravishda shakllantiruvchi soha xalq ta’limi tizimi deb atalib, uni amalga oshiruvchi shaxs o‘qituvchi yoki muallim deyiladi. Muallimlik kasbining sharafliligi, nafaqat, uning o‘qituvchi, turli bilimlarni o‘rgatuvchi va mohir tarbiyachi bo‘lganligi uchungina emas, balki uning o‘zi tanlagan kasb-xunar yunalishidagi barcha mutaxassisliklar bo‘yicha maxsus fanlarni va ularning poydevori bo‘lgan fundamental fanlarni hamda o‘qitish va tarbiya berishni, psixologiya va pedagogika asoslarini a’lo darajada egallagan bo‘lishi shart.

Pedagog bu – yuksak madaniyatli mutaxassis, o‘z fanini chuqur biluvchi, umumiy va bolalar psixologiyasini yaxshi biluvchi, ta’lim-tarbiya metodikasini mukammal biluvchidir.

Ta’lim-tarbiya jarayonining asosiy maqsadi va vazifasi barkamol, etuk shaxs, malakali mutaxassislarni tayyorlashdan iborat. Shunday ekan biz ta’lim-tarbiya samaradorligini o‘quvchilarning qay darajada bilim, ko‘nikma va malakaga ega

ekanliklari, mustaqil bilim olishga, jamiyatda o'z o'rinlarini topish uchun qanday tayyorgarligi bilan o'lchashimiz, baho berishimiz lozimligini bilishimiz shart.

Ta'lim insoniyat taraqqiyotining asosini tashkil etadi. Yangi asrda jamiyatning har tomonlama ravnaq, topishi, taraqqiy etishi bevosita ta'limning rivojlanishi, mazmunan takomillashib borishiga bog'liq. Ayni paytda ta'limning globallasuvi, innovatsion texnologiyalarning joriy etilayotganligi, keng ko'lamli axborotlar oqimi ta'lim mazmunini muntazam yangilab, takomillashtirib borishni taqozo etadi. "Innovatsiya – sohaga yangilik, o'zgarishlar olib kirish jarayoni va faoliyati" bo'lib, "innovatsion texnologiya - pedagogik taraqqiyotni ta'minlashga qaratilgan tashkiliy faollik jarayonidir". Jadal zamonaviy rivojlanish sharoitlarida jamiyat, madaniyat va ta'limning innovatsion pedagogik faoliyatning, aniqrog'i innovatsion texnologiyalarning zarurligi qator omillar bilan belgilanadi:

- ta'lim tizimidagi tub o'zgarishlarni taqazo etuvchi ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar, ta'lim tizimida yangilanishlar, turli o'quv muassasalarida o'quv-tarbiya jarayonini tashkil etishda metodika va texnologiyalardan foydalanishning zarurligi. Pedagoglar faoliyatining innovatsion yo'naltirilganligi ta'lim siyosatining yangilanish vositasi sifatida namoyon bo'ladi;

- ta'lim mazmunida o'quv fanlari miqdori va tarkibidagi o'zgarishlar orqali insonparvarlik g'oyalarining kuchayishi; ta'lim va tarbiya tizimida muntazam tashkiliy yangiliklarni taqozo qiluvchi yangi o'quv predmetlarini kiritish orqali. Bunday vaziyatda o'qituvchilar orasida pedagogik bilim va mavqeyi oshadi, pedagoglarning kasbiy mahorati sezilarli ravishda ortadi.

- pedagoglar tomonidan yangiliklarni qo'llashga va o'zlashtirishga nisbatan yondashuvning o'zgarishi. Ta'lim –tarbiya jarayonlari qat'iy vaqt me'yorlariga rioya etish talab qilinadigan sharoitlarda pedagoglar nafaqat dastur va darsliklarni ixtiyoriy tanlash, balki o'zlarining pedagogik faoliyatlarida usul va vositalarni tanlashda ham ma'lum chegaralar mavjud edi.

Pedagogning kasbnomasida pedagogik mahorat, pedagogik tajriba, pedagogik texnologiya kabi tushunchalar muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, o'quvchi-yoshlarda nutq madaniyatini shakllantirish, tafakkur kengligini rivojlantirish ham pedagogning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi[1].

TADQIQOT NATIJALARI VA MUHOKAMA

O'qituvchi-muallimlarning shaxsiy ijtimoiy sifatlariga azal-azaldan e'tibor qaratib kelingan va har bir zamon talabidan kelib chiqib, pedagogga qo'yiladigan talablar takomillashib, murakkablashib boravergan. Olib borilgan tadqiqotlar har qanday pedagog quyidagi ijtimoiy sifatlariga ega bo'lishi shart ekanini ko'rsatdi.

Birinchidan, pedagog pedagogik kasbning jamiyat hayotidagi o'rnini, uning paydo bo'lish tarixini yaxshi bilishi kerak. Chunki pedagogika tarixini o'rganish jarayonida

kishi pedagogik faoliyatning insoniyat hayotidagi o'rnini, pedagogikadagi asosiy qonun-qoida va tamoyillarning shakllanish tarixini bilib oladi.

Ikkinchidan, bo'lajak pedagog intellektual faoliyatining umumiy tomonlari (tafakkur, xotira, qabul qila olishi, ko'z oldiga keltirishi, e'tibor) ni xulq-atvor madaniyati va shu jumladan pedagogikaviy aloqasini egallagan bo'lishi shart.

Uchinchidan, o'qituvchi falsafani yaxshi bilishi kerak. Chunki falsafa odamga abstrak fikr yuritishni o'rgatadi. O'qituvchi auditoriyaga kirganda, unda abstrakt tafakkur sust rivojlangan bo'lsa, o'zini yo'qotib qo'yadi. Auditoriyadagilar diqqatini o'ziga jalb qilishi uchun, kishida abstrakt tafakkur yaxshi rivojlangan bo'lishi lozim.

To'rtinchidan, muayyan fan bilimlarni o'rgatuvchi pedagog yosh avlodni axloq va odobga ham o'rgatishi kerak. Zero, bunday vazifa pedagog va o'qituvchilarning burchi, hamda mas'uliyati hisoblanadi.

Beshinchidan, ta'lim-tarbiya bilan shug'ullanuvchi kishi, albatta, estetik tarbiyalangan bo'lishi shart. Estetik tarbiyaning jamiyat tarqqiyotida naqadar muhim rol o'ynashi hammaga ma'lum. Estetik tarbiya ma'naviy tarbiyaning muhim va tarkibiy qismi ekanini unutmazlik kerak[2].

Yuqoridagi ijtimoiy sifatlardan tashqari o'qituvchining kasbiy madaniyati va o'qituvchining kasbiy shakllanishi ham muhim ahamiyatga ega. O'qituvchining kasbiy madaniyati uning kasbiy faoliyat doirasidagi, uning shaxsiy sifat tavsifining mohiyati-tizimli ta'limdan iborat bo'lib, o'qituvchining kasbiy shakllanishi oliygoh dargohida kasbiy ta'lim olish jarayonida amalga oshadi. Shu bilan birga, o'qituvchining kasbiy shakllanishi o'z-o'zini tarbiyalab borishga, o'z ustida tinmay ishlashga, zamonaviy bilimlardan xabardor bo'lishga, shuningdek, o'z vaqtida malakasini oshirib borishga uzviy bog'liq. Bularning hammasi kasbiy fazilatlarning ajralmas qismi hisoblanadi.

O'qituvchining umumiy madaniyati uning ijtimoiy-ahamiatli tavsiflarining kasbiy faoliyatda amalga oshgandagi etukligini ifodalaydi. Madaniyat shaxsning rivojlanishi, uning ruhiy kuchlari va qobiliyatlarining amaliy faoliyatida amalga oshish darajasi va xokazo. Insonning madaniy rivojlanishi-bu uning bilimlari, ishonchlari, qobiliyatlari, xulqining muxit tomonidan rivojlanish jarayonidir.

O'qituvchining kasbiy madaniyati uning kasbiy faoliyat doirasidagi, uning shaxsiy sifat tavsifining mohiyati-tizimli ta'limdan iborat. O'qituvchining pedagogik madaniyati tashkil topgan ko'rsatgichlar darajasi va asosiy tizimli komponentlariga quyidagilar kiradi:

- A) intellektual rivojlanish darajasi (eng avvalo, pedagogik tafakkurning rivojlanishi);
- B) pedagogik faoliyatning har tomonlama tashkil topishi va darajasi;
- V) asosiy kasbiy pedagogik etika, ma'naviy harakter, va odob madaniyati;
- G) o'zaro munosabat madaniyati;
- D) so'zlashuv madaniyati;

E) tashqi ko'rinish madaniyati va boshqalar.

Pedagogik fikrlash madaniyatiga pedagogik taxlil va sintez qobiliyatining rivojlanishi, fikrlashdagi tanqidiy kurash, mustaqillik, kenglik, epchillik, faollik, tezlik, kuzatuvchanlikning rivojlanishi, pedagogik xotira va boshqalar kiradi.

Pedagogik fikrlash madaniyati bo'lgan o'qituvchi tafakkuri-dunyo qarashining uch bosqichini o'z ichiga oladi: birinchisi metodologik dunyo qarashdagi pedagogik ishonchlar. Metodologik tafakkur o'qituvchiga o'zining kasbiy faoliyatiga to'g'ri qaray olishiga, gumanistik strategiyani ishlab chiqishiga imkon yaratadi.

Pedagogik tafakkurning ikkinchi bosqichi-taktikaviy dunyoqarash bo'lib, u o'qituvchiga pedagogik fikrlash, pedagogik jarayonning moddiylashuviga imkon yaratadi. Uchinchi bosqichi umumiy pedagogik qonuniyatlarni, real pedagogik faoliyatning unikal xodisasi bo'lib hisoblangan bo'lim-bo'limlarga tadbik qilishda namoyon bo'ladi. Bu tezkor fikrlashdir. Pedagogik madaniyat tuzilmasida uning odob-axloq bo'limi muhim o'rin egallaydi. Bu pedagogik ishonch jarayonining shakllanishi, natijasi va o'qituvchining o'z qiziqishlarini ko'prok aniqlash jarayonidir. O'qituvchi, kasbiy muxitdan relaksin jarayonga, o'zining tutgan o'rnini yangilashga faol kirib borishi zarur. Pedagogik madaniyatning kasbiy faoliyatiga bog'liq tashkil etuvchisi pedagog tomonidan o'zining pedagogik qobiliyatlarining barcha spektrini bilib olganligini harakterlaydi, u esa pedagogik faoliyat muvaffaqiyatining nishonasi, pedagogik xatolarning oldini olish va nixoyat, pedagogik qobiliyat usullarini egallanganligidan iborat. Ma'naviy madaniyat etuk bilimlarning nazariy darajasi holatida shakllanuvchi axloqiy bilimni o'z ichiga oladi. Bu kasbiy pedagogik etikadan iborat.

Pedagogik aloqa qilish madaniyati suxbatdoshni eshitish va eshita olishda, savollar bera olishda, aloqani amalga oshirib boshqani tushuna olishda, muloqotning qiyin holatlarini kura olish va odamlardagi ta'sir holatini to'g'ri taxlil qila bilishda, muloqotga tayyorlanish va muloqotga bo'lgan xoxishlarda ko'rinadi[3]. Pedagog uchun eng zaruri nutq madaniyatini egallashdir. O'qituvchining nutqi kundan- kunga o'quvchilar uchun ibratli bo'lib borib ularning nutq madaniyatini shakllantirishga yordam berishi kerak. Nutqning grammatik to'g'riligi, uning leksik boyligi, yaxshi ifodalanganligi, obrazliligi, nutq texnikasini egallanganligi o'qituvchining turli xil kasbiy masalalarni sifatli echishiga imkon beradi.

XULOSA

Pedagogning tashqi ko'rinish madaniyati, uning tashqi kurinishga moslik darajasi va pedagogik faoliyati bilan baholanadi. Keng fikrlilik, tartibli, odobli, bosiklik va o'zini-o'zi yaxshi boshqara olish kabilar pedagogik faoliyatning muvaffaqiyatli bo'lishiga olib keladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. V.Karimova. Pedagogika.Psixologiya. Ma'ruzalar matni. T:, –2008 yil.
2. B.Ziyomuhammadov. Pedagogika. O'quv qo'llanma. T:, –2006 yil.
3. A.Abduaxadov. Pedagogik mahorat asoslari. Ma'ruzalar matni. Toshkent, 2009 yil
4. Xolmatov N. Pedagogik mahorat asoslari. – T.: Fan va texnologiya, –2017.
5. To'xtasinov Sh., Jo'raqulov E. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – T.: Iqtisodiyot, –2020.
6. Abduraxmonova G.T., Nosirova G.T. *Kasbiy pedagogik mahorat*. – T.: Ilm Ziya, 2021.
7. Nishonova S. Pedagogik mahorat va muloqot madaniyati. – T.: “IQTISOD-MOLIYA”, –2018.
8. Matyushkin A.M. *Tvorcheskaya aktivnost lichnosti i puti ee razvitija*. – M.: Znanie, –2009.
9. Журавлев А.Л., Реан А.А. *Психология труда учителя*. – СПб.: Питер, – 2010.
10. Ergasheva D. Zamonaviy pedagogik madaniyat va imidj. – Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari, TDIU, 2022.